

Дрожжина С.В.

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Одним із головних аспектів розбудови незалежної України стала проблема пошуку нової культурної ідентичності. Найважливішим інструментом вирішення цієї проблеми є культурна політика. Розробка проблематики культурної політики є актуальною з огляду на орієнтацію держави на інтеграцію до європейських структур.

Сфера культурної політики і стратегія дій значно мінялися в Європі протягом сторіч, що супроводжувалося поширенням впливу європейських народів і націй. На початку XXI століття проблема культурної політики стає особливо гострою у зв'язку з процесом загальної глобалізації у світі і тому роль культури і зв'язаної з нею діяльності все більше виявляється в центрі уваги на національному і міжнародному рівні.

Міжурядова конференція з використання культурної політики з метою розвитку, що проводилася в Стокгольмі з 30 березня по 2 квітня 1998 року, проголошує наступне: 1) Культурна політика, як один з найважливіших компонентів політики стійкого розвитку в рамках існуючої системи, повинна застосовуватися в єдиному комплексі з іншими формами соціальної політики на основі інтегрованого підходу. Будь-яка політика розвитку повинна враховувати культуру як таку. 2) Діалог між культурами повинен будуватися на основі спільності цілей культурної політики...

3) Культурна політика повинна бути спрямована на усвідомлення нацією себе як багатогранної спільності в рамках національної єдності – співтовариства, заснованого на цінностях, загальних для всіх чоловіків і жінок, що дає всім своїм членам право на доступ, життєвий простір і власну думку. 4) Культурна політика повинна також бути вільною від будь-якої дискримінації і спрямована на поліпшення соціальної інтеграції і якості життя всіх членів суспільства...

5) Держава повинна робити все можливе для тісного співробітництва з громадянським суспільством у виробленні й реалізації культурної політики й її інтегруванні в стратегію розвитку. 6) У світі, де взаємозалежність росте з кожним днем, відновлення культурної політики повинне відбуватися одночасно на місцевому, регіональному і глобальному рівнях... 7) Будь-яка культурна політика обов'язково повинна враховувати всі елементи, що визначають культурне життя... Доступ до культури і її поширення неможливі без підтримки динамічного творчого початку, що розвивається під захистом закону.

“Сьогодні культура, з одного боку, як скарбниця європейської самосвідомості надає законної сили нашій політиці й способу життя, з іншого боку, серед професійних і бюджетних пріоритетів держави вона розміщується дуже низько. Статус культури в суспільстві характеризується величезним розривом між підтримкою на словах і допомогою, у тому числі фінансовою, на ділі... У більшості сучасних держав культура розміщується в самому низі вертикалі пріоритетів... Складається таке враження, начебто витрати на культурне здоров'я суспільства йдуть врозріз з витратами на тілесне здоров'я громадян” [1, с. 39].

Одним із суб'єктів культурної політики є держава. Всі держави Європейського Союзу та США проводять продуману політику залучення до розвитку культури недержавних коштів. Тут є суттєві податкові пільги не лише для приватних спонсорів, а й для активного спонукання митців до їх пошуку, запроваджено різноманітні схеми так званих “доповнюючих гарантій” (отримавши певну суму від приватного спонсора, митець одержує і певну доплату від держави). На початку 90-х років XX ст. сфера культури щороку за рахунок спонсорства одержувала близько 60 млн. фунтів стерлінгів у Великобританії, близько 700 млн. франків у Франції, 300 млн. марок у Німеччині [2, с. 298].

У сучасних розвинених державах можна виокремити три найголовніші моделі взаємовідносин держави з культурною сферою: американську, британську, французьку. Вони відрізняються рівнем державного втручання в процеси підтримки культури, обсягами й механізмами недержавної підтримки культури. Американська модель відзначається децентралізацією підтримки культури, провідною роллю приватних спонсорів і фондів, високим рівнем власної господарської ефективності культурно-мистецьких закладів. Британська модель передбачає підтримку культури державою за принципом “витагнутої руки”, розподілом бюджетних коштів через автономні недержавні й напівдержавні інституції. Французька модель зорієнтована на централізовану підтримку національної культури.

На сучасному етапі розвитку України з цілою низкою соціально-економічних, політичних, релігійних, культурних, національних, мовних проблем найбільш доцільною, мабуть, можна вважати британську модель. Американська модель сьогодні не може бути повною мірою втіленою в життя з цілого ряду причин: 1) навряд чи місцеві органи влади, які не можуть через проблеми економічного характеру забезпечити гідний рівень життя місцевій громаді, велику увагу зможуть приділити розвитку культури; 2) рівень розвиненості громадянського суспільства країни ще не дійшов до повного розуміння полікультурності; принцип мультикультуралізму ще не став однією з провідних засад політики держави; принцип інтеркультурності ще не став одним з головних принципів освіти, а тому кожна етнічна спільнота при визначенні напрямків розвитку культури в період несформованості повної поваги до інших культур почне „тягнути ковдру на себе”, що зовсім не веде до зміцнення єдності суспільства; 3) рівень нормативно-правової бази держави у сфері захисту прав людини, у сфері культурної політики не дозволить сьогодні вільно надавати фінансову допомогу культурі з боку приватних осіб. Французька модель, як зазначалось вище, зорієнтована на повну централізацію підтримки національної культури. Але осмислення полікультурності України центральною владою сьогодні ще на недостатньому рівні. Про це свідчать нормативно-правові акти держави. Бри-

танська ж модель з її розподілом бюджетних коштів через автономні недержавні й напівдержавні інституції надасть державі змогу бути об'єднуючою силою в полікультурному суспільстві через підтримку культурної політики в цілому, а крім того, дозволить залучати кошти не тільки з державного бюджету.

Збалансована політика влади в сфері культури повинна задовольняти критерію гнучкості. Втілюючи в життя навіть саму вдалу культурну політику, легко впасти в щедре фінансування окремих обраних установ культури, що, в свою чергу, в повній відповідності до законів самозбереження бюрократичної структури, починають вигадувати нові проблеми, щоб одержувати державні асигнування для їхнього вирішення. Культурна політика повинна проводитися таким чином, щоб установа культури мала стимул для постійного удосконалювання своєї щоденної діяльності. Бюджет культури має містити деякий резервний фонд для підтримки нових ініціатив чи нових організацій. Важко вказати точну цифру і сказати: ось де співпадають економічні інтереси пільгового оподаткування і розумного фінансування культури. Однак „існує грань, нижче за яку інфраструктура культури просто не може нормально існувати. Такий граничний рівень фінансування лежить між 0,5 і 1% суспільних фондів. Найбільш щедрі європейські держави витрачають на культуру близько 2%, самі ощадливі – 0,3%” [1, с. 46]. 2003 рік був об'явлений в Україні роком культури. Але, незважаючи на помпезність події, розмір заробітної плати робітників культури займає останнє місце в шкалі заробітних плат в Донецькій області – 254, 70 грн. (порівняймо: фінансові робітники мають середню заробітну плату 881,82 грн.).

У Європі фінансування культури з державних джерел має довгу історію, що почалася і розвивалася завдяки патронажу аристократії і королівського двору, підтримці мистецтва церквою, а також міською владою. У багатьох містах практика саме міської, а згодом і муніципальної підтримки виявилася більш послідовною, ніж загальнодержавна. Місцеві політики прекрасно розуміють, що інвестування в розвиток муніципальної культури і її процвітання завжди знайдуть підтримку місцевого населення, оскільки розвивають їхнє почуття громадянської гордості. У тих країнах, де місцеве самоврядування одержало високий ступінь самостійності і де є давня традиція державної підтримки, міські влади дуже активно допомагають культурі.

У центральній владі повинно бути три стратегії фінансування: прямі безпосередні асигнування, підтримка високого рівня інвестицій на місцях і, нарешті, оптимальне використання тих засобів, які держава не може прямо контролювати, тобто приватних інвестицій. Пожертвування від приватних осіб можна тільки вітати, тому що робляться вони від чистого серця і з любов'ю до культурної спадщини. А якщо при цьому надавати жертвотелям податкові пільги, то їхній потік тільки збільшиться. У США вважають, що демократичний принцип волі вибору, традиція щедрих жертвувань на підтримку місцевих ініціатив, спрямованих на суспільні блага, і звільнення від податків можуть зробити федеральний внесок у мистецтво зовсім зайвим. Гранти від різних фондів можуть стати корисним доповненням до бюджету установи культури. Їх корисніше усього використовувати для фінансування конкретних проектів, а не поточних витрат. На початку 1980-х років дуже модним засобом залучення доходів у культурному секторі стало комерційне спонсорство. Комерційне спонсорство рідко приносить більш 10 відсотків бюджету установи культури, за винятком бюджетів деяких фестивалів. Комерційне спонсорство найчастіше носить локальний характер. Багатонаціональні компанії, найбільш схильні до таких проектів, мають управлінські і збутові структури в основному на національному і регіональному рівнях, і саме на цих рівнях приймаються рішення про маломасштабне спонсорство, якими і є проекти в області культури.

Розпад системи майже повної державної власності і тотального контролю над економікою в Східній Європі, що існувала декілька десятків років, поставив питання про те, як бути з культурною спадщиною цієї системи. Багато що з досягнутого соціалістичними державами вражало. Була створена система великих державних підприємств, де робочі місця – нехай і не завжди необхідні – були гарантовані, ціни були низькими, а люди могли відвідувати культурні установи і заходи, що іноді відбувалося в наказовому порядку. При розбудові в цих країнах нової суспільної системи було витрачено багато зусиль на роздержавлення цілого ряду установ і організацій, перетворення їх в акціонерні товариства і введення їх у повноцінний ринок з його жорстокою конкурентною боротьбою. Якщо для ефективного виробництва, метою якого є просте виготовлення товарів на продаж, такий крок цілком обгрунтований, то для сектора економіки, що займається наданням соціальних послуг, чи для частини інфраструктури культури він далеко не завжди доцільний. З одного боку, всі організації мають потребу у визначеній самостійності для того, щоб вести свою діяльність без бюрократичного втручання. З іншого боку, зв'язок з державою додає стабільність. Жодна європейська культурна система не могла діяти успішно без союзу з діючою державною владою. Однак такий зв'язок не обов'язково має бути прямим і безпосереднім. Він може здійснюватися за допомогою визначених процедур, що передбачають взаємну відповідальність: наприклад, державна дотація надається після схвалення піклувальною радою установи, при дотриманні визначених процедур і обнародуванні періодичних звітів. У законодавстві повинно бути закріплене зобов'язання держави не використовувати ці механізми для втручання у творчий чи музейний процес, хоча вона може і повинна наполягати на тому, щоб діяльність установ культури відповідала самим високим стандартам і щоб велася звітність про використання отриманих коштів і про заходи щодо розширення публічного доступу.

Саймон Манді перелічує традиції в області підтримки культури: задачі влади в області культури – надати підтримку, а потім відійти убік; витрати на культуру можуть обернутись соціальними благами тільки в тому випадку, якщо супроводжуються відповідними мірама в області економіки й соціальної політики; культурні аспекти надають додаткову цінність цілому ряду областей державної діяльності, тому культурна політика повинна виступати координуючим початком і прагнути до поширення на інші сфери діяльності; влада повинна проводити три стратегії фінансування: безпосередньо, через місцеві органи влади, через приватний сектор; жертвування і спонсорська допомога є додатковими ресурсами для бюджетів установи культури; установам культури повинна бути гарантова-

на свобода від бюрократичного втручання; культурна політика повинна враховувати творчу діяльність окремих особистостей і всього населення [1, с. 92].

Цей автор визначає також рівні керування культурою: 1) рішення повинні прийматися на тому рівні, на якому будуть втілюватися в життя, тобто міські влади несуть відповідальність за міське культурне життя і т.д.; 2) більшість установ культури має зв'язок із владою національного, регіонального і місцевого рівнів; 3) необхідно, щоб рішення влади могли бути, при необхідності, оскаржені на загальнодержавному рівні (у Міністерстві культури); 4) пріоритети на шкалі суспільної користі повинні розподілятися так: по-перше, інтереси громадян, по-друге, інтереси діячів культури, по-третє, інтереси органів влади; 5) культуру необхідно підтримувати на національному і міжнародному рівнях; 6) кількість офіційних структур і органів повинно бути зведено до мінімуму – немає необхідності витрачати кошти на керування культурою, якщо їх можна витратити безпосередньо на культуру; 7) необхідно розвивати структури громадянського суспільства, створювати мережі культурних контактів, забезпечувати фінансування їхньої діяльності; 8) чиновники всіх рівнів повинні бути підготовленими для роботи в області культури і розуміти її специфіку, у тому числі уявляти собі повсякденну діяльність людей творчих професій [1, с. 93].

Сьогодні Європа стала дійсним перехрестям культур. Ефективна культурна політика повинна бути відкрита для нових форм творчості, входити у світовий культурний обмін і в той же час в обов'язковому порядку підтримувати традиційну національну культуру. Культурна програма Ради Європи спрямована на сприяння усвідомленню і розвитку багатогранної європейської культурної самобутності; пошук відповіді на такі проблеми, що постають перед європейським суспільством, як, наприклад, глобалізація ділової області та вплив, який подібна глобалізація здійснює на культурну політику в державах-членах.

Сьогодні, коли ми стали перед проблемою самоідентифікації в полікультурному суспільстві, втратили старі орієнтири та не придбали нових, коли ми швидко, без належної підготовки увійшли до полікультурної Європи, коли глобалізація дійшла до нас повною мірою, Українська держава повинна посилити свою роль у підтримці сфери національної культури для: 1) піднесення національного престижу; 2) створення освітньо-виховної галузі культури з метою відродження у свідомості народу духовно-моральних рис; 3) побудови індустрії культури.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку України найбільш доцільною, мабуть, можна вважати британську модель, яка передбачає підтримку культури державою за принципом „витагнутої руки”, розподілом бюджетних коштів через автономні недержавні й напівдержавні інституції. Центральна влада може вже сьогодні розробити та здійснювати три стратегії фінансування: прямі безпосередні асигнування, підтримка високого рівня інвестицій на місцях і, нарешті, оптимальне використання тих засобів, які держава не може прямо контролювати, тобто приватних інвестицій.

Джерела та література

1. Саймон Манді. Культурна політика: коротке керівництво / Культурна політика в Європі: вибір стратегії й орієнтири. Збірка матеріалів. Укладачі: Є.І.Кузьмін, В.Р.Фірсов. – М.: «Видавництво Ліберія», 2002. – 240 с.
2. Історія української та зарубіжної культури. Навч. посіб. / За ред. С.М.Клапчука, В.Ф.Остафійчука. – К.: Вища школа: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 326 с.

Зубкова А.Б.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЯКОСТІ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Сучасні умови розвитку світової економіки, що спрямовані на подальшу інтеграцію економік окремих країн, загострюють конкурентну боротьбу не тільки на зовнішньому, але й на внутрішньому ринку України. В умовах насичених ринків, розвитку інформаційних каналів та мережі транспортних послуг якість продукції постає основним фактором конкуренції, зокрема, промислових підприємств України. Відповідно таким викликам сьогодення стає управління якістю та впровадження систем управління якістю (СУЯ).

Сутністю впровадження СУЯ є зміни в діяльності підприємства. Ці зміни, спрямовані на розвиток підприємства, повинні відбуватися в напрямку формування культури якості. Але такий підхід ігнорується як на національному рівні, так і на рівні підприємства, а тому потребує обґрунтування. Зокрема, питанням культури якості не приділено достатньо уваги з боку держави, яка повинна стимулювати заходи щодо підвищення та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, у тому числі, на рівні підприємства. Діяльності держави щодо інтеграційних процесів та ринкових реформ, а саме в галузі забезпечення якості, спрямована головним чином на гармонізацію стандартів та технічних регламентів з міжнародними та європейськими [1]. Проте це є лише передумовою або ж оціночним механізмом функціонування СУЯ на промисловому підприємстві.

Зараз державні органи України намагаються виконати всі вимоги щодо вступу до Світової організації торгівлі, та серед регламентованих підготовчих процедур жодного слова не йде про підвищення якості вітчизняної промислової продукції, що є необхідною умовою забезпечення її майбутньої конкурентоспроможності вже на внутрішньому ринку [2, 3].

У сучасній моделі управління приділяється багато уваги формуванню та підтриманню такої організаційної культури, що сприяла би ефективній взаємодії співробітників та діяльності підприємства в цілому. Тому цьому питанню присвячено багато уваги у вітчизняних та закордонних виданнях з менеджменту. Проте в більшості спеціалізованих публікацій з управління якістю питанню впливу культури підприємства